

УДК 81'243:304.44

Зеленська О.П.*

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАННЯ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ У ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Мовна стратегія у ВНЗ, зокрема системи МВС України, стає необхідним і ефективним аспектом полікультурної освітньої стратегії, мета якої – забезпечити загальнокультурну складову в професійній підготовці майбутнього фахівця, його орієнтацію в цінностях життя, культурних досягненнях народів світу, їх моральних, духовних та етичних уявленнях. Методично правильно обґрунтоване співвідношення мов навчання та вивчення виявляється важливою складовою полікультурної освіти, що дозволяє збагатити індивідуальну картину світу курсантів, залучити їх до культури багатьох народів і країн, бути своєрідним соціокультурним провідником і сприяти усвідомленню належності до світової культурної спільноти.

Ключові слова: мова, рідна мова, іноземна мова, полікультурна освіта, курсант.

У наш час зростає значення освіти, яка визнає існування культурного розмаїття, тобто полікультурної освіти. Полікультурна освіта (multicultural education) визначається як педагогічний процес, у якому подано дві й більше культури, які відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознаками [16]. Дослідники визначають полікультурну освіту як прагнення різних культур до зближення та взаємного вивчення, розвитку терпимості і культурного плюралізму [11], як взаємозв'язок різних культурних середовищ у сферах освіти [13], як інструмент формування в особистості поліфонічного цілісного бачення світу [15]. Полікультурна освіта сприяє формуванню знань про мови й культури великих і малих народів, що населяють Україну [5]. Необхідність полікультурної освіти зумовлюється деякими чинниками, серед яких можна зазначити: зростання етнічної і расової свідомості людей; міграційні процеси, що значно підсилюють міжкультурні контакти; глобалізацію світу, що змінює не тільки економіку, політику, але й впливає на картину міжкультурних зв'язків; розширення міжнародної співпраці, що вимагає діалогу між націями та їх культурами; розвиток планетарної макроекономіки, яка сприяє створенню транснаціональних корпорацій, що долають межі національного суверенітету у сфері економіки; удосконалення інформаційної сфери і комунікаційних систем, які дозволяють народам зближуватися, стерти територіальні, мовні, релігійні, культурні бар'єри; прагнення окремих осіб і цілих народностей набути свою етнічну ідентичність [8].

Отже, сьогодні значну увагу привертає до себе культурологічна парадигма освіти, особливості її формування у ВНЗ, зокрема системи МВС України. Першочергового значення набуває принцип комунікативності, тобто процес взаємодії між людьми, під час якого виникають, виявляються і формуються міжособистісні відносини і який передбачає обмін думками, почуттями, переживаннями тощо. Такі компоненти правоохоронної діяльності, як уважність, спостережливість, контактність, такт, гнучкість, швидкість, активність, мислення, ініціатива, самодисципліна, гуманність і т. ін., складають професійно спрямовані комунікативні якості курсантів ВНЗ системи МВС України. Об'єктивна потреба в навчанні курсантів рідної мови, професійного лексикону, що є необхідним елементом ділового спілкування працівників МВС України, необхідність розвитку їх навичок спілкування з населенням, яке може належати до різних національностей, у різних складних ситуаціях тощо є однією з важливих особливостей культурологічної підготовки курсантів. Вони мусять знати, що рідна українська мова – це носій культури особистості. Щодо стратегії мовної освіти в Україні, то вона передбачає створення системи безперервної мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою, а відповідно до Конституції України такою мовою є українська. Мова є явищем незмінно глибшим і важливішим, ніж засіб спілкування. Вивчення рідної мови стимулює студентів

* © Зеленська О.П.*

та курсантів до виконання активної мовленнєвої, розумової, інтелектуальної, креативної, моральної, емоційної та духовної діяльності. Українська мова як навчальна дисципліна сприяє вирішенню таких завдань, як розвиток логічного мислення, формування вмінь самостійно оволодівати новою інформацією, таким чином поповнюючи свої знання, здійснення національного виховання [7, с. 77]. Мова є інструментом соціалізації, основним засобом розвитку образного мислення, головним каналом трансляції національної культури і залучення людини до світового цивілізаційного процесу. Російський письменник К. Паустовський зазначає, що за ставленням кожної людини до своєї мови можна цілком точно судити не тільки про її культурний рівень, але й про її громадянську цінність. К. Ушинський вважав, що між іншими предметами навчання немає жодного, який би міг так розвивати людину, як навчання мови. Здатність рідної мови забезпечувати найшвидше і найглибше засвоєння знань робить її незамінною [2]. Навчання рідної мови є надзвичайно важливим, навіть якщо в рамках державних кордонів країни сформовано полікультурний і полімовний простір (як, наприклад, в Росії чи Україні). Полікультурна освіта включає залучення підростаючого покоління до етнічної, національної і світової культури, розвиток на цій основі планетарної свідомості, формування готовності та вміння жити в багатонаціональній середовищі [9].

Полікультурний простір освіти, на думку А. Шогенова, повинен включати три взаємопов'язані компоненти:

- ✓ вивчення рідної мови, культурної спадщини свого народу як умови самоідентифікації дитини, що є представником тієї чи іншої етнічної та національної культури;
- ✓ вивчення мов і культур сусідніх народів як засобу для спілкування та обміну інформацією для ведення конструктивного діалогу з етнокультурним оточенням;
- ✓ оволодіння універсальними культурними мовами свого часу, адже саме це забезпечує залучення особистості в цивілізаційні процеси, що ґрунтуються на національних і загальнолюдських цінностях [14].

Питання мови і культури, мови і нації, лінгвокраїнознавчого, лінгвокультурологічного та соціокультурного підходів до навчання іноземних мов тощо знаходять своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як Е. Алтабаєва, В. Андрущенко, О. Баранова, І. Бех, Е. Верещагін, С. Воркачев, С. Гатальська, А. Головня, М. Горлач, В. Костомаров, В. Куликова, Ю. Літвинова, Е. Маркарян, Н. Попова, С. Сафонова, О. Семенов, П. Федосєєв, Дж. Хірш, А. Шогенов та інші. Однак вони потребують свого подальшого аналізу, дослідження та вивчення, зокрема проблеми навчання мов у полікультурному середовищі, в умовах полікультурної освіти, принципи полілінгвальності, діалогу культур та міжкультурної комунікації.

Оскільки значна частина населення республік колишнього СРСР володіє російською мовою, то спілкування їх представників не є складним. Це також стосується спілкування з деякими представниками Польщі та інших країн Східної Європи. Проте певне спрощення міжнаціонального спілкування завдяки знанню українцями російської мови має свої певні проблеми. Наприклад, І. Бех підкреслює, що це створює додаткові виклики для нас в епоху глобалізації та інформатизації: «ми навіть не встигли розірвати пуповину з російською мовою і довести рідну мову до кришталево чистого звучання, як загальнопланетарний потік соціального життя підготував нам нове випробовування, оскільки ми стикаємося з новим «ворогом» – англійською мовою, що швидко оволодіє народами і континентами. Вона робить це завдяки тому, що супроводжує широкомасштабну комп'ютеризацію (глобалізацію) сучасного соціального світу. Схоже, що новий виток соціального життя в онтологічній основі своїй ґрунтується на загальновизнаній семантиці англійської мови» [3]. Однак тут треба згадати Й. Гете, який писав, що той, хто не знає іноземні мови, не знає нічого про свою рідну мову. Щоб достойно презентувати себе в країнах Західної Європи, Азії та на американських континентах в умовах відкритості і полікультурності, постає питання володіння так

званими світовими мовами, мовами міжнаціонального спілкування. Володіння іноземними мовами є важливою передумовою особистісних, культурних, професійних, політичних і економічних контактів. Спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти, що своєю чергою веде до розуміння та тіснішої співпраці. У «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» зазначається, що забезпечення оволодіння мовами інших країн або інших спільнот з різних країн, уміння користуватися цими мовами з метою задоволення комунікативних потреб дозволить брати участь у справах повсякденного життя іншої країни та допомагати іноземцям, що приїхали до цієї країни; обмінюватися інформацією та думками з людьми, які говорять різними мовами, і передавати один одному інформацію та почуття; досягати ширшого і глибшого розуміння способів життя і форм мислення інших людей та їх культурного спадку [6, с. 3]. Система безперервної мовної освіти в Україні забезпечує практичне володіння хоча б однією іноземною мовою, а освіта сприяє розвитку високої мовної культури громадян, виховання поваги не лише до державної мови та мов національних меншин України, але й толерантність у ставленні до носіїв різних мов і культур [10, с. 10].

Серед різних функцій, які виконує мова (комунікативна, когнітивна, конотативна, акумулятивна, експресивна, перцептивна) велике значення мають консолідаційні функції щодо спільноти, яка використовує цю мову. Ці її функції особливо важливі для молодого держави-нації. Причини цього лежать у двох площинах. З одного боку, у зв'язку з її молодістю, з іншого – через те, що в основі новоутвореної національної спільноти часто не лежить кровний зв'язок, що активізує потребу в інших чинниках і механізмах консолідації. Лише тоді, коли у зв'язку з формуванням нації – абстрактної групи, об'єднаної спільністю правових основ, складаються нові узуси і виникають нові функції, з'являється потреба в стандартній мові, безособовій і анонімній, як офіційні функції, які вона має виконувати, тоді виникає і потреба в нормалізації продуктів, породжених мовними габітусами [4].

Мова – стандартна, легітимізована – постає важливим фактором розвитку загальнонаціональної політичної свідомості і, відповідно, саморозгортання політичної нації. Один із творців литовської писемності М. Даукша сказав про рідну мову, що вона є матір'ю єдності, батьком державності і захисником держави. Державний статус мови є одним із найважливіших виявів національного самоствердження. Значення її збільшується ще завдяки тому, що через державну мову можливий ефективний коригуючий вплив на процес самоформування політичної складової суспільної свідомості. Мова здатна стати тією резонансною точкою, через яку, по-перше, можна ініціювати послаблення ентропійних характеристик політичної свідомості всієї нації, а по-друге, виокремитись зі світової маси. Можливо, саме з цим пов'язано те, що мова завжди була предметом суперечностей і розігрувалася в ході національно-визвольного руху [1]. На це вказував свого часу і видатний українець М. Драгоманов, осмислюючи українське національне питання і проблеми державотворення [12].

Мова – носій культури. Давньогрецький філософ Сократ говорив: «Заговори, щоб я тебе побачив». У системі полікультурної освіти мовам як носіям культури належить провідна роль. А. Шогенов розглядає знання мов як носіїв інформації у специфічним чином визначеній етно- і соціокультурній оболонці основою полікультурної освіти. Науковець також вважає, що сутність універсальної освіти полягає у володінні мовами як знаковими системами, де головним елементом є інтерпретація текстів, досягнення різних рівнів і форм розуміння інформації, що можливе лише в результаті «перекладу» текстів з однієї мови на іншу, причому «мовою» з позиції універсального знання відкриваються різноманітні знакові системи: природне (усне) мовлення; нормативна (письмова мова, ділова і літературна мова); формальна (наприклад – математика і мови програмування); галузева (мови мистецтва, музика, сленги та жаргони тощо). Як показує дослідник, в умовах полікультурності мовна стратегія стає найважливішим аспектом освітньої стратегії. Водночас мовна стратегія стає і аспектом гуманітаризації освіти (і не тільки, а її гуманізації також), тобто вона нерозривно пов'язана

з культуродіалогічною і культуротворчою орієнтацією ВНЗ системи МВС України [14]. Якщо співвідношення мов навчання та вивчення методично правильно обґрунтоване, то це виявляється важливою складовою полікультурної освіти, що дозволяє збагатити індивідуальну картину світу курсантів, залучити їх до культури багатьох народів і країн, бути своєрідним соціокультурним провідником і сприяти їх усвідомленню належності до світової культурної спільноти.

Навчання іноземної мови у ВНЗ системи МВС України має свої певні цілі:

- формування і розвиток комунікативної культури, тобто мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції; оволодіння нормами міжкультурного спілкування іноземною мовою;
- розвиток культури усного та писемного мовлення іноземною мовою в умовах офіційного та неофіційного спілкування;
- соціокультурний розвиток, тобто навчання рідної мови, рідної культури та іноземної мови і культури інших народів, розвиток у курсантів умінь представляти свою країну і культуру в умовах іншомовного міжкультурного спілкування;
- формування у курсантів поваги до інших народів і культур, готовності до ділової співпраці і взаємодії, спільного вирішення загальнолюдських проблем;
- розвиток мотивації навчання іноземних мов;
- розвиток самоосвітнього потенціалу курсантів з урахуванням сучасного багатомовного і полікультурного світу;
- розвиток інтелектуальних і творчих здібностей курсантів у процесі навчання іноземної мови та культури інших народів.

Навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах системи МВС України також має і професійну спрямованість. Вивчаючи, наприклад, англійську чи німецьку мову, курсанти отримують уяву про організацію поліцейської служби у Великій Британії, Німеччині, а додатковий відеоматеріал демонструє особливості спілкування поліцейських та громадян, показує деталі життя британських та німецьких громадян тощо. Студенти юридичного факультету вивчають джерела формування сучасних систем права, систему права у Великій Британії, Німеччині, Франції, специфіку юридичної професії у країнах, мова яких вивчається, тощо. Особлива увага приділяється формуванню вмінь і навичок критичного аналізу інформації та порівняння з відповідними явищами в Україні.

Таким чином, мовна стратегія у ВНЗ стає необхідним і ефективним аспектом полікультурної освітньої стратегії. Рідна мова є однією з найважливіших форм людської комунікації, відмітною рисою етнічної спільноти, однією з її культурних основ, світосприйняття, психології та набутих знань про світ. Її роль у навчанні, зокрема курсантів ВНЗ системи МВС України, значення для розвитку їх мислення, професійного та духовного збагачення є неоцінними. А навчання курсантів іноземної мови залучає їх до світової культури. Вони мають змогу дізнатися про багатоманітність культур у світі, зрозуміти особливості культурних виявів, зумовлених специфікою економічного, політичного і соціального розвитку, приймати їх і ставитися з повагою до культурних досягнень інших народів, урахувувати їх у взаємовідносинах з носіями інших культур, розуміти їх проблеми і труднощі, прагнути до професійного і культурного співробітництва з представниками інших країн.

Література:

1. Авксентьева О. І. Професійно-лінгвістична підготовка іноземних фахівців у Франції : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. І. Авксентьева. – К., 2006. – 191 с.
2. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка. К вопросу о предмете социолингвистики / В. А. Аврорин. – Л. : Наука, 1975. – 276 с.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.

4. Бурдые П. О. О производстве и воспроизводстве легитимного языка / П. О. Бурдые. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.strana-oz.ru/?numid=23&article=1040#113>.
5. Гриценко О. А. Українські типології меншин [Електронний ресурс] / О. А. Гриценко, Н. К. Гончаренко, Є. А. Мягка. – Режим доступа : www.culturalstudies.in.ua.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, професор С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Зеленська О. П. Мова як складова системи формування особистості у вищій школі / О. П. Зеленська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2011. – Вип. 90 [Серія: Педагогічні науки]. – С. 76-79.
8. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон : РІПО, 2006. – 92 с.
9. Макаев В. В. Поликультурное образование – актуальные проблемы современной школы / В. В. Макаев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 3-10.
10. Національна доктрина розвитку освіти // Болонський процес: нормативно-правові документи / [уклад. З. І. Тимошенко, І. Г. Оніщенко, А. М. Грехов, Ю. І. Палеха]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 6-27.
11. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: Монографическая серия / [науч. ред. доктор пед. наук, профессор В. И. Подобед]. – СПб. : ИОВ РАО, 2000. – Т. 2. – Кн. 2. – 227 с.
12. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія / О. М. Семенов. – Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.
13. Шафрикова А. В. Мультикультурный поход в обучении и воспитании школьников: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / А. В. Шафрикова. – Казань, 1998. – 216 с.
14. Шогенов А. А. Интеграционные процессы как фактор развития образовательного пространства поликультурного региона: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Институт теории и истории педагогики РАО – М., 2007. – 45 с.
15. Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу : навч. посібник / Н. В. Якса. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.
16. The International Encyclopedia of Education / [editors-in-chief T. Husen, T. N. Postlethwaite; 2nd edition] – Oxford : Pergamon Press, 1994. – Vol. 1. – 7309 p.

Зеленская Е.П.

ЗНАЧЕНИЕ ИЗУЧЕНИЯ РОДНОГО И ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКОВ В ВУЗАХ СИСТЕМЫ МВД УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Языковая стратегия в вузах, в частности системы МВД Украины, становится необходимым и эффективным аспектом поликультурной образовательной стратегии, цель которой – обеспечить общекультурную составляющую в профессиональной подготовке будущих специалистов, их ориентацию в ценностях жизни, культурных достижениях народов мира, их моральных, духовных и эстетических представлениях. Методически правильно обоснованное соотношение языков изучения и обучения является очень важной составляющей поликультурного образования курсантов, что делает возможным обогатить их индивидуальную картину мира, приобщить к культуре многих народов, быть своеобразным социокультурным ориентиром и содействовать осознанию принадлежности к мировому культурному сообществу, стремлению к профессиональному и культурному сотрудничеству с представителями других стран.

Ключевые слова: язык, родной язык, иностранный язык, поликультурное образование, курсант.

Zelenska O.P.

THE IMPORTANCE OF LEARNING THE NATIVE AND FOREIGN LANGUAGES AT THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF THE SYSTEM OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF MULTICULTURAL EDUCATION

The language strategy at the higher educational establishments, particularly of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine becomes a necessary and efficient aspect of the multicultural educational strategy, the aim of which is to provide the general cultural component of the professional training of the future specialists, their orientation in the life values, peoples' cultural achievements worldwide, their moral, spiritual and aesthetic ideas. The methodologically correctly grounded correlation of the languages teaching and learning is a very important component of multicultural education of the cadets. It makes possible to enrich their individual picture of the world, to bring culture of many peoples within their reach, to be socio-culturally orientated and to help them with self-realization as for the sense of belonging to the world cultural community, striving for the professional and cultural cooperation with the representatives of other countries. The native language is one of the most important forms of human communication, a distinctive feature of the ethnic community, one of its cultural basics, the world outlook, psychology and acquired knowledge of the world. A foreign language helps cadets to form and develop communication culture, to develop socially and culturally, to be able to represent their country and culture under conditions of foreign language intercultural communication, to form their respect to other peoples and cultures, the ability to business cooperation and interaction, common problems of the whole mankind solving, to develop the cadets' self-educational potential taking into consideration the modern multilingual and multicultural world.

Key words: language, native language, foreign language, multicultural education, cadet.

УДК 371.132:51

Кузьменко В.В., Цись В.В.*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МЕТОДИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкриваються особливості інтенсифікації методико-математичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Автором розглянуті негативні чинники впливу педагогічного процесу на здоров'я підлітків та визначені прийоми реалізації інтенсифікації навчання у вищому навчальному закладі з метою не тільки формування методико-математичної компетентності в умовах інформаційної насиченості освітнього процесу, а й збереження здоров'я студентів. Охарактеризовані психологічні та педагогічні аспекти реалізації інтенсифікації підготовки майбутніх фахівців до навчання математики молодших школярів, на основі чого визначені основні вимоги до реалізації досліджуваного питання.

Ключові слова: інтенсифікація навчального процесу, методико-математична підготовка, майбутні вчителі початкових класів.

Зміни, які відбуваються у соціально-економічному житті країни ставлять нові вимоги перед випускником вищого навчального закладу, серед яких вміння швидко обробляти значний обсяг інформації, аналізувати його та робити висновки, при чому однією з головних їх характеристик є нестандартність та лаконічність. Не зважаючи на те, що кількість матеріалу, який слід засвоїти майбутньому фахівцю постійно збільшується, так як наробки, які були зроблені раніше постійно оновлюються, доповнюються результатами нових досліджень, а кількість годин на їх вивчення не тільки не збільшується, а, навпаки, постійно зменшується, роблячи акцент на самостійну роботу студентів.

Тому стає актуальним пошук і обґрунтування педагогічних технологій формування методико-математичної компетентності майбутніх вчителів початкових

* © Кузьменко В.В., Цись В.В.*